

τῆς τοιαύτης ἐπιτυχίας των, καὶ ἔτη πολλὰ μετὰ ταῦτα μοὶ ὡμολόγουν, ὅτι τὰ τότε κέρδη αὐτῶν τοῖς ἔμειναν, ὥς πόροι, ἐν μεταγενεστέροις δυστυχεστέροις χρόνοις. Θελήσαντες δὲ νὰ μοὶ δηλώσωσι τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν, ἀπεφάσισαν ν' ἀναβιβάσωσιν εἰς τὴν σκηνὴν ἐν τῶν ἐμῶν δραμάτων, οὐχὶ βεβαίως τὴν **Παραμονήν**, ἣτις ἄλλοτε εἶχεν ὁπωσοῦν εὐδοκιμήσῃ ἐν Ἀθήναις, καὶ εἰς ἣν τινὲς ἐξ αὐτῶν ἦσαν γεγυμνασμένοι, ἀλλ' ἄλλο οἰκειότερον εἰς τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον, τοὺς «Τριάκοντα». Καὶ ἐγὼ μὲν, παρευρεθεὶς εἰς τὰς δοκιμάς, ἃς οὗτοι ἐθεώρουν τὰς τελευταίας, ἀπηγόρευσα ρητῶς τὴν παράστασιν τοῦ δράματος, καθ' ἣν ἐσπέραν προυτίθεντο νὰ δώσωσιν αὐτήν, τῇ 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1869, διότι κατ' ἀρχὴν ἀποκρούω τὴν αὐτοχειρίαν. Δὲν ἐδυνάμην ὅμως, χωρὶς καιρίως νὰ βλάψω τὰ ὕλικά αὐτῶν συμφέροντα, νὰ τοὺς ἐμποδίσω νὰ σφραγιάσωσιν αὐτὸ κατὰ τὴν 9ην Ἰανουαρίου τοῦ 1870.

Μετὰ τρεῖς δ' ἄλλας ἡμέρας ἐπανέλαβον τὴν παράστασιν, καὶ τὸ θέατρον ἦν τότε πλήρες μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων αὐτοῦ γωνιῶν, καὶ πολλοὶ παρῆσαν τῶν συναδέλφων μου τοῦ Διπλωματικοῦ Σώματος, καὶ ἡ παράστασις, εἰ καὶ πολὺ ἀπεῖχε τοῦ δέοντος, ἦν ὅμως οὐχὶ ὅλως ἀνεπιτυχής.

Ἑθνικότης.

Ἐν τούτοις τὰ τῆς ἀποστολῆς μου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλάμβανον στροφὴν ὁσημέραι εὐμενεστέραν. Τὸ κυριώτερον τῶν ζητημάτων, τὸ τῆς ἐθνικότητος, ἤγγιζεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὰ ὅρια τῶν ὁδηγιῶν, αἵτινες μοὶ εἶχον δοθῇ, ὅτε διῆλθον δι' Ἀθηνῶν, ἐνδούσης βαθμηδὸν τῆς ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως, ἣν κατ' ἀρχὰς ἀπῆντων παρὰ τῇ Πύλῃ, παρὰ τῷ Ἀαλῇ καὶ παρὰ τῷ ὑπουργῷ Χαλίλ. Ἡ ἐπιμονή μου καὶ παρ' αὐτοῖς καὶ παρὰ τοῖς ξένοις διπλωμάταις, ὧν ἐπεκαλούμην τὴν μεσολάβησιν, ἔφερον αἴσια ἀποτελέσματα, καὶ εἶχε βραχυνθῇ πολὺ τὸ διάστημα μεταξὺ τῶν ἡμετέρων ἀπαιτήσεων καὶ τῆς ἀντιστάσεως τῶν Ὀθωμανῶν, συγκατατεθέντων νὰ παραδεχθῶσι τὸ ἔτος 1855, ὡς ὅριον τοῦ χρόνου, ἀφ' οὗ ν' ἀρχηται ἡ μετὰ προηγουμένην ἐξέλεγχιν παραδοχή, ὡς Ἑλλήνων, τῶν πρὶν Ὀθωμανῶν ὑπηκόων, ἐν ᾧ ἡμεῖς

ἠθέλομεν τὸ ἔτος 1858, καὶ μάλιστα, ὥς ἐγνώσθη, ἤξευρον ὅτι, μεθ' ἧς εἶχον δώση τότε ὁδηγίας ὥς Ὑπουργός, αἱ ἐξελέγξεις ὑπὲρ ἡμῶν δὲν ἀπέβαινον πάντοτε.

Ἀλλὰ μετ' ἀπορίας ἔβλεπον ὅτι, εἰς τὰς περὶ τούτων ἐκθέσεις μου, ἐξ Ἀθηνῶν, ἢ οὐδεμίαν, ἢ ἀμφιβόλους ἐλάμβανον ἀπαντήσεις· δι' ὃ καί, ἀπορῶν καὶ ἀμηχανῶν, ἐζήτησα ἄδειαν, ἵνα μεταβῶ εἰς Ἀθήνας, καὶ λαβὼν αὐτὴν τῇ 7 Ἰανουαρίου, ἀνεχώρησα τῇ 14^η, ὥς ἐφόδιον λαβὼν ἄρθρον ἐχθρικὸν κατ' ἐμοῦ, ἐν τῇ ἐφημερίδι Βυζαντίδι, κηρύττον με ἀνάξιον τῆς θέσεως, ἣν κατεῖχον. Ἀγνοῶ, καὶ οὐδέποτε ἠρεύνησα, ὑπὸ τίνος καὶ διατὶ ἐγράφη.

Ἀπὸ τῆς 10^{ης} τοῦ μηνὸς ἰσχυρὰ καταιγὶς ἐμάστιζε τὸν Βόσπορον, καὶ καλὰ δὲν μοὶ ὑπέσχετο διὰ τὴν θαλασσοπλοΐαν· ἀλλὰ τῇ 14^η, καθ' ἣν ἐπεβιβάσθην εἰς τὸ γαλλικὸν ἀτμόπλοιον Βόλγαν, προπεμφθεὶς ὑπὸ τινων τῶν ὁμογενῶν, οἷον τῶν κ. κ. Καλλιάρχου, Ἀββοῦ, Καλουθῆ, κτλ., ὁ ἄνεμος εἶχε πῶς κοπάσῃ, καὶ ὁ ἰδρυτὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀστεροσκοπείου, κ. Κουμπάρος, μοὶ ὑπεσχέθη τριήμερον γαλήνην, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῇ ἀκριβῶς νὰ τηρήσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του, διότι ὁ καιρὸς ἐξηκολούθησε κακός, ψυχρὸς καὶ ἀνεμώδης, μετὰ σάλου τοῦ πλοίου, μέχρι τῆς ἀφίξεως εἰς Πειραιᾶ, τὴν 16^{ην}, ἡμέρα Παρασκευῇ εἰς τὰς 4 π. Μ.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ γαλλικὸν ἀτμόπλοιον εἶχε εἰς τιμὴν μου ὑψώσῃ ἐπὶ τοῦ εἰσπλου τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν εἰς τὸν μέσον ἰστόν, ὁ Λιμενάρχης Πειραιῶς μοὶ ἔπεμψε τὴν ἐπίσημον λέμβον, καί, δι' αὐτῆς ἐξελθὼν περὶ τὰς 5 1/2, ἀφ' οὗ ὀλίγον καφὲν ἔλαβον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Πειραιῶς ἀνῆλθον κατὰ τὴν 7^{ην} ὥραν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, οὗ κατὰ πρῶτον μετὰ πατριωτικῆς χαρᾶς ἐπέβαινον ἐν Ἑλλάδι, καὶ κατέλυσα εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Ἐν Ἀθήναις Πρωθυπουργός ἦν τότε ὁ Θ. Ζαΐμης, ὑπουργός δὲ τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ κ. Βαλαωρίτης, καὶ μετ' ἀμφοτέρων διὰ μακρῶν διελέγην περὶ τοῦ πρωτεύοντος ἀντικειμένου, δι' ὃ εἶχον ἔλθῃ καὶ δι' ὃ εἶχον σταλῇ καὶ εἰς Κωνσταντινούπιν, τοῖς ἀνέπτυξα αὐτὸ ὑπὸ πάσας τὰς φάσεις, τοῖς παρέστησα, ἀφ' οὗ κατὰ μέγιστον μέρος ἐπέτυχα, συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας μου, ὅτι ἀναγκαῖον ἦν νὰ λάβῃ πέρας τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, καὶ τοῖς εἶπον ὅτι, ἂν

ἀποδοκιμάζωσι τὴν πορείαν μου, ἢ ὅπως δήποτε νομίζωσιν ὅτι δι' ἄλλου ἔσται προκριώτερον νὰ διεξαχθῇ ἢ ὑπόθεσις, δὲν πρέπει νὰ διστάσωσι νὰ μ' ἀντικαταστήσωσιν, ἵνα δώσωσιν εἰς αὐτὴν ταχὺ πέρας. Τοῦτο δέ, μετὰ τόσῳ μείζονος σπουδαιότητος ἔλεγον, καθ' ὅσον εἶχον πληροφορηθῇ ὅτι ὁ Π. Δηλιγιάννης, πρὸς ὃν διέτρεφον εἰλικρινῇ φιλίαν πάντοτε, ἐπεθύμει τὴν Πρεσβείαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ κ. Βαλαωρίτης μοὶ εἶπεν ὅτι εἶχον θέσῃ ἐγὼ τὸ ζήτημα εἰς ἀρίστην σειράν, ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνω εἰς τὴν θέσιν μου, ἵνα διεξαγάγω αὐτό, καὶ ὅτι, ἅμα μετὰ τὴν ἐπάνοδόν μου εἰς Κωνσταντινούπολιν, θὰ λάβω τὰς σχεδὸν ἐτοιμοὺς ὁριστικὰς ὁδηγίας πρὸς λύσιν του.

Ἐγενόμην δ' εὐμενέστατα δεκτὸς καὶ ὑπὸ τῶν Αὐτῶν Μεγαλειότητων, καὶ πολλάκις παρεκάθησα εἰς τὸ βασιλικὸν πρόγευμα καὶ τὸ γεῦμα. Κατὰ τὴν πρώτην μου μάλιστα παρουσίαν ἡ Α. Μ., ὅτε Τῇ ἐξέφρασα τὴν λύπην μου, διότι δὲν ἐγνώριζον εἰσέτι τὸν Βασιλόπαιδα, μοὶ εἶπεν ὁ Βασιλεὺς νὰ ἐπανέλθω τῇ ἐπαύριον περὶ τὰς 11, ὅτε θὰ διέταττε νὰ μοὶ τὸν δείξωσιν. Ἐπανελθόντα δὲ κατὰ τὴν διαταγὴν Του, μ' ἐδέχθη κάτω εἰς τὸ Βασιλικὸν γραφεῖον, καὶ πολλὰ μ' ἠρώτησε περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, περὶ τῶν ἀφορώντων τὰ τῆς ἐθνικότητος, περὶ τῶν Πατριαρχείων, περὶ τῶν ἐν Ρωμανίᾳ μοναστηριακῶν κτημάτων, εἰς ἣν περίστασιν καὶ μοὶ παρειήρησεν ὅτι ὁ Ἡγεμὼν τῆς Ρωμανίας ἐφαίνετό πως βασιλέως ἀντιποιοῦμενος ἀξιώσεις. Καὶ περὶ τῶν ἐσωτερικῶν δὲ πραγμάτων διὰ μακρῶν μοὶ ὠμίλησεν, εἰπὼν μοι ὅτι σταθερὰν ἀπόφασιν ἔχει νὰ μένη ἀκριβῶς ἐντὸς τῶν συνταγματικῶν ὁρίων, ἄνευ προτιμήσεως ὑπὲρ κόμματος ἢ ἀτόμου, λαμβάνων ὃ ἡ πλειονοψία ἤθελε ἐκάστοτε τῷ ὑποδεικνύῃ. Ἀπῆντησα δ' ὅτι τοῦτο, κατ' ἐμὴν κρίσιν, ἦν τὸ ὀρθότατον καὶ σωτηριωδέστερον σύστημα, ἂν μόνον τ' ἀποτελέσματα παράγονται ὑπὸ πλειονοψηφίας εἰλικρινοῦς καὶ οὐχὶ ὑπὸ δολιεύσεων καὶ ὑπὸ ἐπεμβάσεων. Εἰς τοῦτο δὲ μοὶ ἀντέταξεν ὁ Βασιλεὺς ὅτι αἱ ἐπεμβάσεις οὐδέποτε θέλουσι προέλθῃ ἐκ τῆς βασιλείας, ἂν δ' ὦσιν ἀποτελέσματα τοῦ Συντάγματος, ἡ διόρθωσις αὐτῶν δὲν ἐναπόκειται εἰς τὸν Βασιλέα. Ἐπὶ τέλους δὲ μὲ προέτρεψεν, ὅταν διαμένω μακρὰν

τῶν Ἀθηνῶν, νὰ Τῷ ἐπιστέλλω ἰδιαιτέρως, ὅσάκις ἔχω τι λόγου ἄξιον νὰ Τῷ διακοινῶ.

Εἰς τὸ ἐν τῶν δωματίων τοῦ Βασιλικοῦ γραφείου μοὶ ἔδειξε τὴν ἰδίαν εἰκόνα του, ἐλαιογραφίαν τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλθούσης καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐπὶ τινὰ χρόνον φιλοξενηθείσης Σουηδῆς τινος ζωγράφου καὶ μὲ ἠρώτησε πῶς μοὶ φαίνεται.

— Ἀρίστη τὴν τέχνην, εἶπον, καὶ ἡ ὁμοιότης κατὰ τὰ πλεῖστα ἐντελής, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατὰ πάσας τὰς λεπτομερείας.

— Δηλαδή;

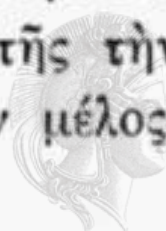
— Δηλαδή μοὶ φαίνεται ὅτι ἐχρωμάτισέ πως ὑπὲρ τὸ δέον τὸ ἄνω χεῖλος τῆς Ὑ. Μεγαλειότητος.

— Πῶς; Εἶναι ὁ μύσταξ μου. Δὲν τὸν βλέπεις; μοὶ εἶπε φέρων τὴν χεῖρα εἰς τὸ ἄνω χεῖλος· ἀλλ' οὐδὲν ἐκεῖ εὔρισκε νὰ στρίψη, ὥς καταφανὲς τῷ ἐποίει τὸ μειδίαμά μου.

Τέλος δὲ διέταξεν ἡ Α. Μ. καὶ ἐκόμισαν τὸ Βασιλικὸν βρέφος, εἰς ὃ, ὥς εἰς Διάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου, προσέφερα τὰ σεβάσματά μου, μὴ γενόμενα ὅμως μετὰ πολλῆς προσηνείας δεκτά.

Ἀντήλλαξα δ' ἐπανειλημμένως ἐπισκέψεις καὶ μετὰ τῶν ξένων Πρέσβεων, ἐν οἷς ἦσαν ὁ Baude τῆς Γαλλίας, ὁ Ἔρσκιν τῆς Ἀγγλίας, ὁ Νοβικόφ τῆς Ῥωσσίας, ὁ Τάκερμανν τῆς Ἀμερικῆς, παρὰ τοῖς πλείστοις αὐτῶν προσεκλήθην εἰς ἐσπερίδας καὶ γεύματα, καὶ μετὰ τῶν τριῶν πρώτων πολλάκις συνεζήτησα περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμετέρων ὑποθέσεων καὶ τῇ 4ῃ ἐδείπνησα παρὰ τῷ Διευθυντῇ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, κ. Βυρνούφ, ἀνεψιῷ τοῦ μεγάλου ὁμωνύμου αὐτῷ Ἀσιογνώστου καὶ ποτε φίλου μου, τοῦ μέλους δὲ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, καὶ πολλὰ μετ' αὐτοῦ συνδιελέχθην περὶ τῆς ἀρχαίας τοπογραφίας τῶν Ἀθηνῶν, περὶ ἧς εὔρισκον παραδόξους καὶ ἐσφαλμένας τὰς ἰδέας του.

Εἰς δὲ τοὺς Ἑλληνας Ὑπουργοὺς καὶ τινὰς τῶν ἀντιπολιτευομένων ὑπέβαλα σχέδια περὶ ὀργανισμοῦ Θεάτρου, περὶ τοῦ Ζαππαίου καταστήματος τῶν ἐκθέσεων, περὶ Ἀκαδημίας, περὶ τῶν προσόντων τῶν ὑπαλλήλων, ὑπόθεσιν ἐγκαταλειφθεῖσαν καὶ λησμονηθεῖσαν, ἀφ' ἧς ἐποχῆς εἶχον ἐλκύσῃ ἐπ' αὐτῆς τὴν προσοχὴν καὶ ἐνέργειαν τοῦ Ὑπουργείου, οὗ ἀπετέλουν μέλος.

Τέλος δὲ τῇ 12 Φεβρουαρίου, ἡμέρα Πέμπτη, διανυκτερεύ-
σας παρὰ τῷ κ. Βαλτατζῇ, ἠγέρθην καὶ ἀπῆλθον, χωρὶς οὐδένα
νὰ ἐξυπνίσω, περὶ τὰς τρεῖς μετὰ τὸ μεσονύκτιον, κατέβην εἰς
Πειραιᾶ, καὶ ἀπέπλευσα εἰς τὰς 5 τὸ πρωῒ ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ
ἀτμοπλοίου, τοῦ «Νείλου» ἀπάγων τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ἀνυπερ-
θέτως θὰ εἶχον τὴν διαταγὴν πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς ὑποθέσεως
τῆς ἐθνικότητος, δι' ἣν πρὸ πάντων εἶχε κριθῆ ἀναγκαία ἢ ἀπο-
στολή μου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μετ' ἀρίστην δὲ θαλασσο-
πλοίαν, τὴν Παρασκευὴν 13ην, εἰς τὰς 5 1/2 μ. μ. ἀφίχθην εἰς
Κωνσταντινούπολιν, καὶ κατέλυσα, εἰς ἃ καὶ ἄλλοτε δωμάτια τοῦ
ξενοδοχείου τοῦ Βυζαντίου.

Ἐνταῦθα, εἰς τῶν ὁμογενῶν, ὃν συνέπεσε νὰ ἔχω γείτονα ἐν
τῷ ξενοδοχείῳ, μοὶ ἔδειξεν ἀξιόλογόν τι ἔργον τέχνης, ὃ δι' ἀγο-
ρᾶς ἐκτήσατο, ψηφόμενον προτομὴν γυναικὸς κρατούσης βρέφος,
Παναγίας, θὰ ἔλεγον, ἂν εἶχε περὶ τὴν κεφαλὴν τὴν ἀκτινοβόλον
λεγομένην **δόξαν** ἢ ἄλλο τι γνώρισμα διακριτικόν, ἀλλ' ὅπως δὴ-
ποτε ἦν μεγάλης καλλονῆς, τέχνης ἀβρᾶς καὶ ἀνέτου, καὶ οὐδὲν
εἶχε τῆς τραχύτητος τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας. Μοὶ εἶπε δ' ὅτι
ἠγόρασε τοῦτο ἀντὶ ἐνὸς μεδζιτίου, ὀθωμανικοῦ εἰκοσαδράχμου,
παρ' ὀθωμανοῦ, ὅστις, ὡς τῷ εἶπεν, εἶχε κόψη αὐτὸ ἐκ τοῦ τοί-
χου μικροῦ ὀθωμανικοῦ προσκυνήματος, κειμένου ἐντὸς τῆς Χρυ-
σῆς Πύλης.

Ἡ εἰκὼν, ἀποδεικνύουσα ὅτι τῆς Βυζαντινῆς τέχνης τὰ ἄρι-
στα προϊόντα δὲν ἀπείχον τοσοῦτον τῆς ἀπ' αὐτῆς ἀναπτυχθείσης
Ἰταλικῆς, ὅσον γενικῶς ἐκλαμβάνεται, καὶ ἀνεπόλησεν ὅ,τι μοὶ
εἶχε ποτὲ ἐπιστείλῃ ὁ φίλος μου Σκ. Βυζάντιος, ὁ διαπρεπὴς
γνώστης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τῆς ὑπάρξεως μικροῦ
τινος καὶ ὀλίγον γνωστοῦ ὀθωμανικοῦ ναοῦ, ὅστις ἦν ἀρχαία
χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Εἰρήνης καὶ περιεῖχε τοιχογρα-
φίας ἐκτάκτους διὰ τὸ κάλλος των.

Παρευθύς, τὴν ἐπιούσαν, ἐπορεύθην εἰς τοῦ Μεγάλου Βεζί-
ρου, ἀποδυθεὶς εἰς τὸν δυσχερῆ ἀγῶνα τοῦ νὰ μεταπείσω αὐτόν,
ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικότητος, εἰς παραχωρήσεις ἔτι ἀνω-
τέρως, ἐκείνων, ἃς ἐγὼ αὐτὸς πρὶν ἐζήτην, καθ' ἃς εἶχον διατα-

γας, καὶ ἔχαιρον βλέπων αὐτὸν ἐνδοτικώτερον βαθμηδόν. Ὁφεληθεὶς δὲ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης, τῷ παρέστησα, ὥς ἐν παρόδῳ λέγων, πόσον ἀσύμφορον δι' αὐτὴν τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν ἦν καὶ κακῶς αὐτὴν εἰς τὴν πεφωτισμένην Εὐρώπην συνίστα, τὸ νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀρχαίων μνημείων, τῶν ὅσα μάλιστα κατέχει ὑπὲρ τοῦ ἰδίου αὐτῆς θρησκευματος, καί, ἀρνούμενῳ, τῷ διηγῆθην τὴν ἱερόσυλον ἀποκοπὴν τῆς ψηφιδώτου εἰκόνης, ἐξηγήσας αὐτῷ καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν καλλιτεχνικὴν σπουδαιότητα τῶν τοιχογραφιῶν ἐκείνου τοῦ προσκυνήματος. Ἀφ' οὗ δ' ἐρωτήσας με ἔμαθεν ὅτι τὸ Τζαμίον ἐκαλεῖτο **Κεχριέ**, ἐσημείωσε τοῦτο καὶ εἶτα τὰς παλάμας κτυπήσας, ἐκάλεσεν ἐνώπιόν μου ὑπάλληλόν τινα τοῦ ὑπουργείου, τῷ ὁμίλησε τουρκιστί, καὶ μοὶ εἶπεν ὅτι ἐνήργησε πρὸς εὐχαρίστησίν μου.

Μετὰ μεσημβρίαν δέ, διηγηθεὶς τὰ τῆς συνεντεύξεώς μου εἰς τὸν διάσημον διὰ τὴν παιδείαν του καὶ ἰδίως διὰ τὰς περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν σπουδὰς του ἱατρὸν κ. Πασπάτην, τὸν παρεκίνησα νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν ἐπιούσαν τὰς περιέργους καὶ διὰ τῶν προσπαθειῶν μου, ὥς ἤλπιζον, σωθείσας ἀγιογραφίας, καὶ ἐπορεύθημεν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ τζαμίου, ὃ εὔρομεν μὲν, ἀλλὰ κλειστόν, καὶ ὁ ἱμάμης, ὁ Ὄθωμανὸς ἱερεὺς αὐτοῦ, ἔλειπε. Διὰ τινων φιλοδωρημάτων ὅμως κατωρθώσαμεν νὰ εὔρεθῇ καὶ προσέλθῃ· ἀλλὰ ν' ἀνοίξῃ τὸν ναὸν δὲν συγκατετίθετο. Νομίζων δ' ὅτι ἐνόουν τῆς ἀρνήσεως τὴν αἰτίαν, τῷ ὑπεσχέθην τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει πανίσχυρον **Βαχτσίσιον** (φιλοδώρημα). Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο τὸν ἔκαμψε, καὶ τέλος μᾶς εἶπεν ὅτι αὐστηρὰν διαταγὴν εἶχε λάβῃ χθὲς τὸ ἑσπέρας παρὰ τοῦ Βεζίρου εἰς οὐδένα νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν εἴσοδον τοῦ τζαμίου. Ἴδου λοιπόν, τῆς ἀπαγορεύσεως ἡμῖν ἐγὼ αὐτὸς ὁ αἷτιος. Τοῦτο κατώρθωσα νὰ καταστήσω εἰς τὸν ἱμάμην καταληπτόν, προσθήκη καὶ εὐγλώττου φιλοδωρήματος, καὶ οὕτως εἰσήλθομεν εἰς ἀπηγορευμένον ἱερόν, ὡραίαν μικρὰν βυζαντινὴν ἐκκλησίαν, ἔχουσιν τοὺς θόλους καὶ τὰ ἀμέσως ὑπ' αὐτοὺς μέρη τῶν τοίχων κεκαλυμμένα ἐν μέρει ὑπὸ ζωγραφιῶν, ἐν μέρει δ' ὑπὸ ψηφιδωτῶν, ἐξαιρετοῦ τέχνης καὶ ἀβιάστου, οἷα, καθ' ὅσον γνωρίζω, εἰς οὐδὲν ἄλλο Βυζαντι-

νὸν μνημεῖον ἀπαντᾶται. Τὸ δὲ περίεργον, οἱ Ὀθωμανοὶ δὲν ἐπέχρισαν τὰς τοιχογραφίας ταύτας, ὥς εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ τὰ λοιπὰ αὐτῶν ἐξ ἐκκλησιῶν μετατραπέντα προσκυνητήρια. Ἀγνοῶ δ' ἂν ἡ αὐτὴ αὐστηρότης τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς εἰσόδου καὶ τῆς προστασίας τῶν τοιχογραφιῶν ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπεσκέφθην δὲ καὶ τὸν Αἰγύπτιον Πρωθυπουργὸν Νουβάρ πασᾶν, Ἀρμένιον ἐκ Σμύρνης, ἐπιδημήσαντα εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ εὗρον αὐτὸν ἄνδρα εὐάρεστον καὶ νοήμονα· ἀλλ' ἡ κοινὴ φήμη τὸν ἔλεγεν οὐχὶ αὐστηρῶς φιλαλήθη· μετὰ δύο δ' ἡμέρας συνεγευμάτισα μετ' αὐτοῦ, τοῦ Γάλλου πρέσβεως Βουρὲ καὶ ἄλλων εἰς τὴν Λαίδης Ὀβάρθ, διακεκριμένης Ἀγγλίδος, ἦν εὐχαρίστως ἐπεσκεπτόμην, ὥς καὶ τὸν σύζυγον αὐτῆς, ἐν ᾧ τὸν ἀδελφὸν τούτου, τὸν Ναύαρχον τῆς Τουρκίας γενόμενον, διαβόητον Ὀβάρτ πασᾶν, ἀπέφυγον πάντοτε νὰ ἰδῶ καὶ γνωρίσω.

Τὴν ἑσπέραν τῆς πρώτης Κυριακῆς, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου, προσεκλήθην ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τοῦ φίλου ἱατροῦ Κωνστ. Καραθεοδωρῆ εἰς συναναστροφὴν, εἰς ἣν μοὶ εἶχε παρασκευασθῇ ἡ ἀπροσδόκητος χαρὰ τοῦ ν' ἀκούσω τὴν χαριεστάτην θυγατέρα τοῦ οἰκοδεσπότου, Καν' Ἀββοτ, ψάλλουσαν τοὺς ἑμούςς χοροὺς τοῦ Κουτρούλη κατὰ μουσικὴν ἐν ἀγνοίᾳ μου συντεθεῖσαν ὑπὸ τοῦ συζύγου τῆς.

Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν διεδόθη ὅτι εἰς μίαν οἰκίαν τοῦ Σταυροδρομίου τὰ ῥόπτρα τῆς ἐξωθύρας ἐκρότουν ἐπανειλημμένως καὶ πᾶσα ἔρευνα τοῦ κρούοντος ἀπέβαινε ματαία, ἡ δὲ κροῦσις ἤρχιζε πάλιν ἅμα ἐμακρύνοντο οἱ ἐρευνῶντες. Συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Τηλεμάχου Καραθεοδωρῆ, ἐνὸς τῶν υἱῶν τοῦ ἱατροῦ Κωνσταντίνου, ἀπῆλθον καὶ ἐγὼ εἰς ἀναζήτησιν τῆς οἰκίας, ἀλλὰ δὲν τὴν εὗρον. Παρὰ λίαν ἀξιοπίστων γειτόνων ὅμως ἤκουσα μετὰ ταῦτα βεβαιούμενον τὸ συμβάν.

Μεταξὺ τῶν μεγάλων δαπανῶν, ἃς ἀπαιτεῖ ἡ θέσις τῶν διπλωματῶν, καὶ μάλιστα ἡ τοῦ Ἑλλήνος Πρέσβεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπίσημον θέσιν κατέχουσι τ' ἀναπόφευκτα βοηθήματα. Οὕτω, μόλις ἐπανῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ

κατέβαλα 200 γρόσια εἰς τὴν Φιλόπτωχον Ἑταιρείαν, 60 φράγκα τῇ Κ^α Ψάθῃ διὰ τὸ σχολεῖον τῶν κορασίων, οὗ προΐστατο, 240 γρ. καὶ ὑλικά διὰ τὸ μάθημα τῆς ζωγραφικῆς εἰς τὸ ἐν Βουγιούκ-δερε Παρθεναγωγεῖον, κτλ. ὥς καὶ 50 φράγκα διὰ τὰ Ἰταλικά σχολεῖα, διότι, παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ συναδέλφου μου Κ^{ου} Βαρβολάνη, δὲν ἐδυνάμην νὰ τῷ ἀρνηθῶ.

Κατὰ τὴν 1^{ην} δὲ Ἀπριλίου μετόκησα πάλιν εἰς Νεοχώριον, εἰς ἣν καὶ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχον ἐνφωκισμένην καλὴν οἰκίαν, μεθ' ὥραιων ἐπίπλων, τοῦ Κ^{ου} Τιγκίου.

Τῇ δ' ἐπιούσῃ κατεθορύβησε καὶ ἐμὲ καὶ πᾶν τὸ Ἑλληνικὸν κοινὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ εἵδησις τοῦ φοβεροῦ ληστρικοῦ ἐγκλήματος, τοῦ συμβάντος ἐν Μαραθῶνι, καὶ οὗ τὸ ἀπαίσιον ἀποτέλεσμα, δυστυχῶς ἐπενεχθὲν καὶ ὑπὸ τῆς ἀκρίτου ἐπεμβάσεως τοῦ ἐν Ἀθήναις Πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας, ὑπῆρξεν ὁ φόνος ἐπιφανῶν ξένων, καὶ αὐτοῦ τοῦ νεαροῦ Γραμματέως τῆς Πρεσβείας. Περὶ τοῦ κακουργήματος δὲ τούτου ἤκουσα τῇ 19^ῃ Ἀπριλίου τὸν ἱεροκήρυκα τῆς Ἀγγλικῆς ἐκκλησίας, ἐξ ἁμβωνος ἀγορεύοντα, πολιτικὸν μᾶλλον ἢ θρησκευτικὸν λόγον, τῇ Ἑλλάδι δὲ ἐπιρρίπτοντα πᾶσαν τὴν εὐθύνην τῆς συμφορᾶς, διότι ἠγνόει τὰ καθέκαστα τῶν συμβάντων, καὶ ὅτι ἡ τύψις τοῦ συνειδότος τοῦ Πρέσβεως κ. Ἔρσκιν ἐβύθισεν αὐτὸν εἰς μελαγχολίαν ὁμορον τῆς φρενοβλαβίας, καὶ ἐβίασε τὴν Κυβέρνησίν του νὰ τὸν μετακαλέσῃ ὑπὸ πρόσχημα μεταθέσεως. Περὶ τοῦ ἀπαισίου τούτου συμβάντος ἔγραψα μακρὰν πραγματείαν γαλλιστὶ καὶ ἔπεμψα αὐτὴν τῇ Κ^α Blaze de Bury εἰς Παρισίους, μετὰ παρακλήσεως νὰ μεριμνήσῃ περὶ δημοσιεύσεως αὐτῆς. Πολλοὺς δὲ κατέβαλα κόπους, ἵνα ἐλαττώσω τὴν κακίστην ἐντύπωσιν, ἣν λίαν ἀδέξιον ἔγγραφον τοῦ ἡμετέρου Ὑπουργείου περὶ τῆς συμφορᾶς ταύτης ἐνεποίησε καὶ εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Διπλωματικὸν Σῶμα, ὥς καὶ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀφίχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐξ Ἀγγλίας ἐπανερχόμενος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σύρου κ. Λυκουργος, ὅστις, διὰ Βιέννης διαβάς, μοὶ διεκόμισε τὴν συμβουλὴν τοῦ συναδέλφου μου Ὑψηλάντου, ὅτι ὁ Πατριάρχης θὰ ἦν φρόνιμον

νὰ παραδεχθῇ τὸ περὶ Βουλγαρικοῦ κλήρου φιομάνιον, ἐν ᾧ ἡ Α. Π., ἐντελῶς τὰναντία φρονοῦσι, εἶχεν ἄντικρυς ἀπορρίψη αὐτό, οὐδὲ καὶ εἰς τὰς ἐμὰς προτροπὰς περὶ μετριοπαθοῦς καὶ συμβιβαστικῆς πορείας ἐνδίδουσα.

Πρὸ πάντων ὅμως ἡσχόλει τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Λυκοῦργον ἡ ἰδέα τῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν, τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς τῶν διαμαρτυρουμένων, περὶ ἧς πολλὰ εἶχε διαλεχθῇ ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ τῶν διαπρεπεστέρων ἐκεῖ κληρικῶν, καὶ πολλὰ εἶχον ἀπαγγελθῇ, δημοτικότητα αὐτῷ ἐν Ἀγγλίᾳ περιποιήσαντα.

Ἐσπέραν δέ τινα, εἰς πολυτελὲς δεῖπνον τοῦ Γ. Ζαρίφη, ἤρξατο, «μεταξὺ τυροῦ καὶ ἀπίου», πολλὰ περὶ τοῦ θέματος τούτου εἰς ἐπήκοον τῶν συνδαιτυμόνων ἐκτιθέμενος καὶ λέγων, ὅτι ὑπεσχέθη καὶ καθῆκον νομίζει νὰ πράξῃ πᾶν τὸ ἐφ' ἑαυτῷ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀξιολόγου τούτου σκοποῦ. Ἀλλά, παρακαθήμενος καὶ ἐγὼ εἰς τὴν τράπεζαν, δὲν ἐδυνήθην, οὐδ' ἐνόμισα ὀρθόν, νὰ τηρήσω σιγὴν, ἀλλ' ἐτόλμησα, καίτοι ἀθεολόγητος, νὰ τῷ ἀντιτάξω, ὅτι ἡμεῖς οὐδὲν ἐδυνάμεθα ἄλλο ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, εἰμὴ τὰς πύλας τῆς ἐκκλησίας ἀνοικτὰς ἔχοντες, νὰ δεχώμεθα μετ' ἀδελφικῆς χαρᾶς πάντας τοὺς εἰσιόντας. Ἡμεῖς, τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν, οὐδ' ἐπλάσαμεν, οὐδὲ δικαίωμα ἔχομεν καθ' ὅ,τι δήποτε νὰ μεταρρυθμίζωμεν, ἀλλὰ καθῆκον ν' ἀκολουθῶμεν ὅ,τι ἔδοξε παντὶ τῷ χριστιανισμῷ, καὶ αὐτὸς ἐθέσπισεν εἰς τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους. Τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ τὴν ὑπέροχον δύναμιν τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην. Ἡ ἔκφρασις τῆς τοιαύτης μου γνώμης διεῖδον ὅτι δὲν εὐηρέστησε τὸν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ παιδείαν του μᾶλλον ἢ διὰ τὴν εὐθυκρισίαν του διαπρέποντά ποτε φίλον καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ συνάδελφόν μου. Ἀλλ' εἶχον νὰ ἐπιδείξω ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τὸν λόγιον Ἀγγλον θεολόγον, ὅστις ἐκ τούτων τῶν ἀρχῶν ὀρμηθεὶς, κατετάχθη εἰς τὸ ἡμέτερον Πατριαρχεῖον.

Τῇ δὲ 26ῃ Ἀπριλίου, εἰς τὴν ἐν Φαναρίῳ Λέσχην «Μνημοσύνην» ἡγόρευσα, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ μέλους αὐτῆς κ. Βουτυρά, ἐπὶ δύο ὥρας περὶ τοῦ θέματος τῆς ἀρχαίας μουσικῆς· μεθ' ὅ, μεταβὰς εἰς τὸ πατριαρχεῖον, προέτρεψα τὴν Α. Παναγιότητα νὰ μεριμνήσῃ, εἰ δυνατόν, περὶ συστάσεως Ἐκκλησια-

στικοῦ Μουσείου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ μοὶ ἀντέταξε τοὺς πολλοὺς του περισπασμοὺς καὶ τοῦ Πατριαρχείου τὴν ἀχρηματίαν.

Ἰδιωτικῶς δ' ἠσχολούμην, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου, ὅσάκις αἱ δημόσιοι ἐργασίαι καὶ αἱ ἀτελεύτητοι ἐπισκέψεις μοὶ τὸ ἐπέτρεπον, εἰς ἀναθεώρησιν τῆς τραγωδίας **Φροσύνη**, ἣν εἶχον γράψῃ κατ' ἀρχάς, ὅτε ἐμαθήτευον ἐν Μονάχῳ, εἰς γλῶσσαν χυδαιότεραν, κατήρτισα δὲ τότε οἷαν ἐξέδωκα αὐτὴν μετέπειτα εἰς τὰ **Ἀπαντα**. Ἡθέλησα δὲ ν' ἀρχίσω καὶ τὴν ἐκδοσιν τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀρχαίων Πολιτευμάτων, καὶ παρέδωκα τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὸν τυπογράφον Κορομηλᾶν, ἀλλ' οὗτος δὲν προέβη τότε εἰς τὴν ἐργασίαν.

Τῆς 29ης τὸ πλεῖστον διηλθον ἐντροφῶν εἰς τὴν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην τοῦ κ. Ψυχάρη, κατακλεισθεὶς εἰς αὐτὴν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας μέχρι τῆς ὥρας τοῦ γεύματος, τὴν δὲ 30ην ἀφιέρωσα εἰς ἐκδρομὴν κατὰ τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦ κ. Μόρδης, Πρέσβεως τῆς Ἀμερικῆς, καὶ μετὰ τοῦ ἀρχαιογνώστου κ. Πασπάτη. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἰσῆλθομεν διὰ τῆς καλουμένης Ξυλόπορτας τοῦ ἐγκαρσίου τείχους, κατὰ τὸ **Ἰππιδ**, καὶ οὐ μακρὰν ἀπηντήσαμεν τὴν φυλακὴν τοῦ **Ἀνεμᾶ**, σκοτεινὸν ὑπόγειον ὑπ' ἀρχαῖον πύργον· εἶτα δὲ προσήλθομεν εἰς τὸ ἐκ τοῦ παρακειμένου Φρενοκομείου γνωστὸν **Ἐγγρίκαπι**, τὴν ἀρχαίαν **Πύλην τῆς Ἀργυρολίμνης**, διατηροῦσαν τρεῖς βυζαντινὰς προτομάς. Ἡ δ' ἐπομένη **Κιρνόπορτα** ἐστὶν ἀπαισίως ἀξιομνημόνευτος, διότι δι' αὐτῆς εἰσῆλασαν τὸ πρῶτον οἱ Ἀσιανοὶ κατακίηται εἰς τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου. Πρὸ πάντων δὲ πένθιμον διατηρεῖ τὴν φήμην ἡ ἐπομένη **Πύλη τοῦ Ῥωμανοῦ**, τουρκιστὶ **Τόπ-καπι** λεγομένη, διότι ἀπέναντι αὐτῆς εἶχε στήση ὁ Μωάμεθ τὸ γιγαντιαῖον αὐτοῦ πυροβόλον, καὶ πιθανῶς καὶ τὴν ἰδίαν σκηνὴν εἰς τὸν ἐκεῖ πον σωζόμενον σωρόν, ὅστις **Μάλτεπε** ὀνομάζεται. Εἰς τὴν πύλην δ' αὐτήν, ἀφ' ἧς ἤρχετο, πρὸς δυσμὰς χωροῦσα ἡ ὑγρὰ τάφος, ἠγωνίσσατο τὸν τελευταῖον ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνα, καὶ ἀπέθανε τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον ὁ τελευταῖος Κωνσταντῖνος, καὶ παρ' αὐτῷ ὁ γενναῖος αὐτοῦ στρατηγός, ὁ ἐμὸς προπάτωρ Ῥαγκαβῆς, οὗ ἡ μνήμη μόνον ἐπ' ἐσχά-

των ἀνέζησεν, ἐν ἀρχαίῳ πρό τινων ἐτῶν ἀνευρεθέντι χειρογράφῳ διατηρηθεῖσα.

Ἐντὸς δὲ τῆς πύλης ταύτης ἦν ἡ Ἐκκλησία τῆς «**Χώρας**» λεγομένη, ἦν, εἰς ὀθωμανικὸν προσκύνημα, τὸ **Καχριέ τζαμισί**, μετασκευασθεῖσαν, ἦν ἐκείνη, περὶ ἧς ἀνωτέρω εἶπον, ὅτι εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ διασώσω τὰ καταστρεφόμενα ὥραϊα ψηφοθετήματα. Οὐ μακρὰν δὲ κεῖται ἀρχαία ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, διατηρήσασα, ὥς κειμήλια, δύο παλαιότατα εὐαγγέλια.

Ὅπισω δὲ τοῦ πύργου τοῦ Ἀνεμᾶ, κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου, ἐπεσκέφθημεν ὑψηλὸν ἄνδρην, ἐφ' οὗ ἐπεκάθητο ἄλλοτε τὸ καὶ εἰς ἔδραν τῶν Αὐτοκρατόρων χρησιμεῦον Μοναστήριον τῶν Βλαχερνῶν, μεθ' ἁγιάσματος διατηρουμένου.

Τῇ 2 Μαΐου εἶχον τὴν χαρὰν νὰ ἐστιάσω παρ' ἐμοὶ τὴν ἀρχαίαν φίλην τῆς οἰκογενείας ἡμῶν κυρίαν Μιμῇ, μετὰ τοῦ γαμβροῦ της Γενίσσαρλη, οὐδαμῶς προβλέπων ὅτι ἔβλεπον ἀμφοτέρους τὸ τελευταῖον, καὶ ὅτι, ἐπιστρέφων εἰς Ἀθήνας, δὲν θὰ τοὺς εὑρισκον πλέον ἐν τοῖς ζῶσιν.

Ἀλλὰ φεῦ! Ὅποια τότε ἀπαραμύθητος θλίψις μοὶ ἐπεφυλάττετο, ἥτις καὶ ἤδη, ὅτε μετὰ τοσαῦτα ἔτη ταῦτα χαράττω, σπαράττει τὴν καρδίαν μου, καὶ μοὶ ἀποσπᾷ θερμὰ δάκρυα. Τῇ τετάρτῃ Μαΐου, ὥς κεραυνὸς ἐπέσκυψεν ἐπ' ἐμέ, ἡ ἀποτρόπαιος ἀγγελία, ὅτι ἡ φιλτάτη μοι ἀδελφὴ Ῥαλοῦ, μεθ' ἧς παιδιόθεν καὶ δι' ὅλου τοῦ βίου τρυφερωτάτη μὲ συνέδεεν ἀγάπη, ἦν πρὸ ἐτῶν μακρὰν ἡμῶν μετὰ τοῦ ἀνδρός της ἀποῦσαν, οὐδὲ στιγμὴν ποτὲ ἐλησμόνουν, ὁ ἄγγελος τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγαθότητος, ἀπεβίωσεν ἐν Χαλεπίῳ, μετ' ἀσθένειαν ὀλιγοήμερον, ἧς οὐδὲ τὴν φύσιν, οὐδὲ τὰς λεπτομερείας ποτε ἔμαθον, διότι οὐδὲν περὶ τούτων μοὶ ἔγραψεν ὁ ἐκεῖ ὡς Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας διατρίβων σύζυγός της Ἑρρίκος Σκὴν, ὃν ἐκείνη ἐλάτρευεν, ὅστις ὅμως μετ' ὀλιγώτερον τοῦ ἔτους χρόνον ἐνυμφεύθη τὴν θεράπαινάν της, λαβὼν ἐκείνης τὸ θρήσκευμα, καὶ γενόμενος καθολικός. Οὐκ ὀλίγα δὲ πράγματα ἔσχον, ἀλληλογραφῶν μετὰ τοῦ Ἀγίου Χαλεπίου, ἵνα καὶ ἡ κηδεῖα τῆς ἀγαπητῆς μου ἀδελφῆς τελεσθῇ ἀξιοπρεπῶς ὑπὸ τῆς ἡμετέρας μητρὸς ἐκκλησίας, καὶ οὐχί, ὥς

ἤθελεν ὁ σύζυγός της καὶ ἡ θεραπαινίς, ὑπὸ καθολικῶν ἱερέων. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τοῦ βίου μου ἦν ἐν τῶν ὀδυνηροτέρων ἐξ ὧν ποτε ὑπέστην, καὶ ἔτρεφον ἐν ἑμαυτῷ τὴν πεποίθησιν τότε ὅτι μετ' οὐ πολὺ θὰ ἠκολούθουν τὴν πεφιλημένην μου ἀδελφήν, μικρὸν προηγηθεῖσάν μου εἰς τοὺς οὐρανούς.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας μεγάλη συμφορὰ ἐνέσκηψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τῇ 24 Μαΐου μᾶς ἀνηγγέλθη ἐν Νεοχωρίῳ, ὅτι ἰσχυρὰ πυρκαϊὰ κατενέμετο τὸ Σταυροδρόμιον, καὶ τὴν ἐπιούσαν, καθ' ἣν ἔτι ἐξηκολούθει, ἐμάθομεν ὅτι φοβερὰ ἦν ἡ συμφορὰ, ὅλας συνοικίας, σχεδὸν πάσας Ἑλληνικάς, ἀποτεφρώσασα, ὅτι πολλὰ ἀνθρώπινα θύματα ἔγιναν παρανάλωμα τοῦ πυρός, καὶ κατὰ χιλιάδας ἠριθμοῦντο οἱ περιφερόμενοι ἄστεγοι καὶ ἀχίτωνες, οἱ πάντα τὰ ἑαυτῶν ἀπολέσαντες. Ταῦτα μαθὼν, τὴν ἐπιούσαν ἀπὸ πρωΐας ἔσπευσα εἰς Σταυροδρόμιον, ἵνα φροντίσω περὶ ἐγκαταστάσεως ἐπιτροπῆς πρὸς βοήθειαν τῶν παθόντων, καὶ εἶχον ἀφορμὴν νὰ θαυμάσω τότε τινῶν τὴν ὅλως χριστιανικὴν ἀφοσίωσιν καὶ ἀνεπίδεικτον εὐποιΐαν. Ἰδίως δ' ἔβλεπον τὴν γείτονά μου Καν Ζωὴν Βαλτατζῆ, ἥτις καθ' ἑκάστην κατήρτιζε καὶ ἀπέστελλε μεγάλα δέματα ἐνδυμάτων, διάφορα περὶ αὐτῶν προφασίζομένην, καὶ μόνον μετὰ ταῦτα ἀνεκάλυψα ὅτι ἐλεηλάτει τὴν ἱματιοθήκην της, ἐν ἀγνοίᾳ πάντων τῶν περὶ αὐτήν, πέμπουσα κρυφίως καὶ ἄνωνύμως, ὃν εἶχε δεύτερον χιτῶνα, εἰς τοὺς παθόντας καὶ ἀγνοοῦντας πόθεν τὰ βοηθήματα τοῖς προήρχοντο. Ὅτε δ' ὁ Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Αἰβαζίδης, διῶδὼν καὶ μαθὼν παρὰ διαφόρων τὰς παντοίας ἀγαθοεργίας της, τῇ ἔπεμψε δι' ἐμοῦ ἐπίσημον εὐχαριστήριον, μοὶ τὸ ἐπέστρεψεν ἡ εὐγενὴς γυνὴ μετὰ μεγάλης δυσαρесκείας. Ἐγὼ δ' ἐπὶ μακρὸν μετὰ τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ Γεν. Προξένου ἠσχολήθην περὶ τὴν ἐξεύρεσιν πόρων καὶ τὴν διανομὴν αὐτῶν εἰς περίθαλψιν τῶν θυμάτων τῆς δεινῆς συμφορᾶς.

Σπουδαῖον συμβὰν διὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διπλωματίαν ὑπῆρξε, κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, ἡ ἀγγελθεῖσα ἀναπλήρωσις τοῦ Πρέσβεως τῆς Γαλλίας κ. Βουρέ, ὅστις, καὶ αὐτὸς δυσθύμως διακείμενος, μοὶ εἶπεν ὅτι τὸ μέτρον προῦκάλεσεν ἡ Αὐτοκρά-

τειρα, συνεννοήσει μετὰ τοῦ Λεσσέψ καὶ τοῦ Ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου. Ἐθεώρει δ' αὐτὴν τόσῳ μᾶλλον, ὥς πολιτικὸν σφάλμα, καθ' ὅσον ὁ Marquis dela Guerponière, ὅστις τὸν ἀντικαθίστα, ἦν **νομιμόφρων**. Καί, τῷ ὄντι, δ' οὗτος, ὅτε ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ κατὰ τὸν βραχὺν χρόνον τῆς ἐκεῖ διαμονῆς του, οὐδόλως μοὶ ἀπέκρυψε τὰ βουρβωνικά του φρονήματα, λέγων μοι ὅτι ὁ κεκλημένος, ἵνα σώσῃ τὴν Γαλλίαν θὰ ἦν Ἐρρίκος ὁ Ε', ἂν ἀφρόνως δὲν εἶχε μόνος του κλείσῃ τὴν θύραν ἐμπρὸς του.

Ἐντὸς τοῦ Ἰουνίου ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς ἐμέ, δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον ὑπὸ τινος συστηθεῖσα, ἡ Κα Λουίζα Collet, ποιήτρια πολὺ κατωτέρα, ἀφ' ὅ,τι ἡ ἰδία ἐνόμιζεν, ἄλλοτε ἴσως ὥραία, ἀλλὰ τότε λησμονοῦσα, ὅτι πρὸ πολλοῦ εἶχε μαρανθῇ τῆς νεότητός της τὸ ἄνθος, ἄκρως δὲ δημοκρατική, καὶ ἐπιστήθιος φίλη, ὥς διῆχυρίζετο, τοῦ Βίκτορος Οὐγώ, ἀλλ' ἐν γένει μᾶλλον ξενότροπος ἢ εὐάρεστος. Οἷαν δὴποτε ὅμως, ἴν' ἀνταποκριθῶ εἰς τὴν γενομένην μοι σύστασιν, τὴν παρουσίασα τῇ Κα Βαλτατζῇ, ἣτις εὐμενέστατα τὴν ἐφιλοξένησε καὶ ἐξενάγησε.

Σπουδαιότερου δὲ προσώπου ἐπίσκεψις μ' ἐχαροποίησε κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, ἡ τοῦ ἐπισημοτάτου Γερμανοῦ γεωγράφου Kiepert.

Τῇ 24ῃ Ἰουνίου μετέβην εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ τότε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπισκεπτομένου καὶ εἰς ἓν τῶν χωρίων τοῦ Βοσπόρου οἰκοῦντος Ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ὅστις φιλοφρονέστατα μ' ὑπεδέχθη, καὶ πολλὰ περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἑλλάδος εἶπομεν. Ἦν δ' ὁ Βόσπορος λίαν κυματόεις τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ τόσον ἰσχυρῶς παρέρριπτε τὸ τρίζυγόν μου ἀκάτιον, ὥστε ὁ ῥωμαλέος Δημήτρις, ὁ ἀρχικωπηλάτης μου, κατὰ τὴν ἐπάνοδον, ἰδρῶν ἀντεπάλαιε, καὶ ὁ ἴδιος, φαίνεται, οὐχὶ ἀνεπίφοβον βλέπων τὸν κυματισμόν.

— «Μοὶ φοβῆσαι, αὐθέντα» μοὶ εἶπε.

— Τίς σοὶ λέγει ὅτι φοβοῦμαι, τῷ ἀπεκρίθην. Κωπηλάτει. Ὅταν σὺ κάθησαι ἐκεῖ, τίποτε δὲν φοβοῦμαι.

Τοῦτο ἐδιπλασίασε τὰς δυνάμεις του, καὶ οὕτως ἐπεστρέψαμεν ἄνευ ὀλεθρίου τινὸς συμβάντος.

Τῇ δ' ἐπαύριον ἦλθεν ὁ Αὐλάρχης τοῦ Ἀντιβασιλέως, καὶ μετὰ τέσσαρας ἡμέρας καὶ αὐτὸς ὁ Ἀντιβασιλεὺς εἰς ἀπόδοσιν τῆς ἐπισκέψεως, ἀλλὰ δὲν μὲ ἠῦρεν αὐτὸς κατ' οἶκον.

Τῇ 30ῃ δὲ Ἰουνίου, ἀφ' οὗ τὸ ἑσπέρας ἐν Πριγκήπῳ ἀπῆλαινα, ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς Κας Ψάθῃ (ἀνεψιάς τοῦ Βάμβα), πρὸς ἣν ὁ Τανταλίδης μὲ ὠδήγησε, τοῦ μαγευτικοῦ φαινομένου ὀλικῆς ἐκλείψεως τῆς σελήνης, εἰς ἐντελῶς ἀνέφελον οὐρανόν, τῇ ἐπαύριον ἔπλευσα εἰς Χάλκην, ἵνα παρευρεθῶ εἰς τὰς ἐξετάσεις τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἐνθα εὔρον τὸν Πατριάρχην καὶ πολυπληθὲς ἀκροατήριον. Καὶ πρῶτον μὲν ὠμίλησεν ὁ Διευθυντής, δοὺς λόγον τῶν ἐν τῷ ἔτει διδαχθέντων· εἶτα δ' ἐξέθηκεν ὁ κληρικὸς κ. Γλυκᾶς θεωρίαν ὑπὲρ τῆς ἐφετῆς ἐνώσεως τῶν Διαμαρτυρομένων μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας, καὶ τέλος ἠκούθησαν οπουδαῖαι ἐξετάσεις περὶ Δογματικῆς Θεολογίας καὶ περὶ Χριστιανικῆς ἠθικῆς. Ἀφ' οὗ δ' αὐταὶ ἐπερατώθησαν, μόνος μέινας μετὰ τῆς Α. Παναγιότητος, συνδιελέχθην διὰ μακρῶν περὶ τῆς ἀξιώσεως τῶν Βουλγάρων πρὸς ἴδρυσιν ἐκκλησίας αὐτοκεφάλου, καὶ προσέτι, ζητήσας, ἔλαβον τὴν ἄδειάν του πρὸς τέλεσιν μνημοσύνου ἐν Χαλεπίῳ τῆς ἀποβιωσάσης παμφιλτάτης καὶ ἀνεπιλήστου ἀδελφῆς μου. Συνοδεία δὲ τοῦ κ. Καλλιάρχου, μετέβην ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἐμπορικὴν Σχολήν, καὶ παρεκάθησα καὶ εἰς ἐκείνης τὰς ἐξετάσεις· ἀλλ' αἱ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν δυνάμεις τῶν μαθητῶν τῆς τρίτης τάξεως μοὶ ἐφάνησαν ὅπως οὖν ἀσθενεῖς.

Τῇ 3ῃ Ἰουλίου ἀφίκετο εἰδησις, ἣτις ἀνησύχησε πᾶσαν τὴν κοινωνίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐμὲ δ' ἐθορύβησεν ὑπὲρ πάντας. Ὁ Πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας κ. Βαρβολάνης ἔλαβε τηλεγράφημα, ἀναγγέλλον τὴν κήρυξιν τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου. Ἀμα τοῦτο μαθὼν, καὶ τὰς πολιτικὰς συνεπείας, καὶ τὴν θέσιν τῶν υἱῶν μου ἐν τῷ Πρωσικῷ στρατῷ ἀναλογιζόμενος, ἔσπευσα πρὸς τὸν ἔτι ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντα Κον Βουρέε, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχον αὐτὸν οἴκαδε. Ἦλθε δὲ τὴν ἐπαύριον αὐτὸς εἰς ἐμέ, πῦρ πνέων κατὰ τῆς αὐθαδείας (insolence) τῆς Πρωσσίας καὶ ὑπὸ πολεμικωτάτων ἐμφορούμενος διαθέσεων.

— «Τὸ ἐμάθατε;» μοὶ εἶπε. «Λοιπὸν ἔχομεν πόλεμον. Σεῖς, ὅστις γνωρίζετε τὰ κατὰ τὴν Γερμανίαν, εἰπέτε μοι, τίνας Γερμανικὰς χώρας πρέπει νὰ προσαρτηθῶμεν; Δὲν λέγω, ἐννοεῖται, τὰς παραρρηνίους, διότι ἐκεῖναι οἴκοθεν ἐννοοῦνται, ἀλλὰ τίνας ἐκ τῶν ἀνατολικωτέρων;»

— «Δυσκόλως», τῷ ἀπεκρίθην, «δύναμαι εἰς τοῦτο ν' ἀποκριθῶ. Ἀλλὰ καὶ μοὶ ἐπέρχεται εἰς μύθος εἰς μνήμην, ὃν ἀνέγνων παρὰ τῷ Αἰσώπῳ καὶ τῷ Λαφονταίνῳ».

— «Τίς μῦθος;»

— «Περὶ τινος ἄρκτου, ἧς δὲν ἔπρεπέ τις νὰ πωλῇ τὸ δέριμα πρὶν ἢ τὸν φονεύσῃ».

— «Πῶς; Δύνασθε ν' ἀμφιβάλλητε περὶ τοῦ θριάμβου μας;»

— «Ἀφ' οὗ ἐπέλθῃ», τῷ εἶπον, «ἔχετε καιρὸν ν' ἀποφασίσῃτε περὶ τῶν προσαρτήσεων κατὰ τὰς περιστάσεις».

Οἱ δὲ Πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας, οὓς μετέπειτα ἐπεσκέφθην, ἦσαν ἥκιστα αἰσιόδοξοι ὑπὲρ τῆς Γαλλίας. Οὐδ' ἢ ἐν Γερμανίᾳ κοινὴ γνώμη συνεφώνει μετὰ τῆς τοῦ κ. Πρεσβευτοῦ. Καθ' ἃ, ὀλίγον μετὰ ταῦτα, μοὶ ἔγραφον οἱ δύο υἱοί μου, ὁ Ἀριστείδης καὶ Αἰμύλιος, γενικὴ ὑπῆρχεν ἐν τῷ Γερμανικῷ στρατῷ, ἐν ᾧ ἦσαν κατατεταγμένοι, ἡ πεποίθησις ὅτι, ἐν μὲν ταῖς πρώταις συμπλοκαῖς, θὰ ἐνίκα πιθανῶς τῶν Γάλλων ἡ δυσκαταμάχητος ὁρμή καὶ ἀνδρεία, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, ὅτι θὰ ὑπερίσχυε τῶν Γερμανῶν ἡ τάξις καὶ ὁ μετὰ προνοίας ὁργανισμός, εἰς ὃν μάτην προὔκάλει τῆς κυβερνήσεώς του τὴν προσοχὴν δι' ἐκθέσεων, δημοσιευομένων καὶ διὰ τῶν ἐφημερίδων, ὁ ἐμβριθὴς ἐν Βερολίνῳ στρατιωτικὸς πληρεξούσιος Scheffel.

Καὶ ἐγὼ δ' αὐτός, ἅμα μαθὼν περὶ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου, ὃν οἱ Γάλλοι προὔκάλεσαν καὶ ἐκήρυξαν, ἔσπευσα ν' ἀγοράσω στρατηγικὸν χάρτην τῆς Γερμανίας, ἵνα παρακολουθῶ τὰς ἐν αὐτῇ πορείας τῶν μελλόντων νὰ εἰσβάλωσι γαλλικῶν στρατευμάτων. Ἀλλ' ἀπώλεσα μάτην τὰ δι' αὐτὸν δαπανηθέντα 20 φράγκα, διότι ἡμέραι μεθ' ἡμέρας παρήρχοντο, καὶ οἱ Γάλλοι, οἵτινες ἐν Παρισίοις ἔψαλλον εἰς τὰς ὁδοὺς «à Berlin, à Berlin!» δὲν εἰσέβαλον, τότε πρῶτον ἀναγνώρισαντες, ὅτι δὲν ἦσαν ἐτοι-

μοι. Ἠγόρασα δὲ τότε μετ' ὀλίγον ἕτερον χάρτην, τὸν τῆς Γαλλίας, ὅτε ἔμαθον ὅτι οἱ προκληθέντες Γερμανοὶ αὐτοὶ εἰσέβαλον.

Ἐκ τῶν υἱῶν μου ἦν, ἐπὶ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ὁ Ἀριστείδης ἀξιωματικὸς τοῦ Πρωσσικοῦ Μηχανικοῦ, ἐπιμελούμενος τὴν πρᾶξιν νὰ προσθέσῃ εἰς τὰς θεωρητικὰς του σπουδὰς, καὶ προτιθέμενος νὰ ὑπηρετήσῃ τ' ἀπαιτούμενα τρία ἔτη, ἵν' ἀποκτήσῃ τὸ δικαίωμα πρὸς κατάταξιν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀκαδημίαν. Εἰ καὶ δὲν ἠγνόουν, ὅτι τὸ ἄριστον σχολεῖον τοῦ ἀξιωματικοῦ ἦν αὐτὸς ὁ πόλεμος, ἀλλὰ διὰ τὸν υἱόν μου προὔτιμων νὰ μείνῃ ἀμέτοχος τοῦ ἤδη ἀρχομένου, οὐ μόνον διότι ἠθέλον νὰ ἐπιφυλάξῃ ἑαυτὸν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅσον δὲν ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἴδῶ μετέχοντα πολέμου μεταξὺ δύο λαῶν φίλων καὶ εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ τὰ συμβάντα ἐπῆλθον τόσον αἰφνίδια, καὶ αἱ διαταγαὶ ἐν Γερμανίᾳ μετὰ τόσης ταχύτητος ἐδόθησαν καὶ ἐξετελέσθησαν, ὥστε ἡ ἐπιστολή μου, δι' ἧς τῷ ἔλεγον νὰ ζητήσῃ τὴν ἐξαίρεσιν καὶ παραίτησίν του, ἔφθασε πολὺ ἑξώρας, ἀφ' οὗ αὐτὸς μετὰ τοῦ τάγματός του εἶχεν ἐκστρατεύσῃ καὶ ἦν μακρὰν ἤδη τοῦ Βερολίνου. Νὰ ζητήσῃ ὁ ἴδιος, ἄνευ τῆς ἐντολῆς μου, τὴν ἀποχώρησίν του ἀπὸ τοῦ στρατοῦ, ὅτε εἶχεν ἔλθῃ ἡ στιγμή τῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ κινδύνου, ἐννοεῖται ὅτι ἦν ἀδύνατον, χωρὶς τοῦτο νὰ τῷ προσαφθῇ εἰς ἄνανδρον λιποταξίαν. Οὕτω λοιπόν, ἀντὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπ' ἀδείᾳ, πρὸς ἐπίσκεψίν μου, ὡς τῷ ἔγραφον καὶ ὡς πρὸ τοῦ πολέμου προὔτιθετο, ἦν ἤδη εἰς στρατιωτικὴν πορείαν πρὸς τὰ σύνορα τῆς Γαλλίας.

Ὡς δὲ πρὸς τὸν Αἰμύλιον ἤμην ἀμέριμνος, διότι ἔμαθήτευν ἔτι ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Σχολῇ τοῦ Βερολίνου. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἐφημερίδων αἴφνης ἐπληροφορήθην ὅτι ἡ ἀνωτέρα τῆς σχολῆς τάξις, οἱ **Ἐκλεκτοὶ** λεγόμενοι (selecta), οἷς ἤδη συγκατηριθμεῖτο, διαταχθεῖσα ἀπῆλθε καὶ αὕτῃ εἰς τὴν ἐκστρατείαν, τῶν μαθητῶν προβιβασθέντων εἰς Ἀνθυπασπιστάς. Οὕτως ἀμφοτέρω οἱ υἱοὶ μου ἀπῆλθον εἰς τὸν πόλεμον, ἐντελῶς παρὰ τὴν θέλησίν μου, ἦν ὅμως δὲν ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ τοῖς διακοινώσω, καὶ σπανιωτάτας μόνον ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν εἰδήσεις, ἐπὶ μακρότατον

χρόνον καθυστερούσας, ὥστε, ὡς παρήγορον ἀγγελίαν ἐδέησε νὰ θεωρήσω, ὅτε ὁ Πρωσσοσ συνάδελφός μου Κόμης Καϊζερλιγγ, τηλεγραφήσας, κατὰ παράκλησίν μου, μετὰ τὰς πρώτας αίματη- ρὰς μάχας, ἔλαβεν ἀπάντησιν παρὰ τοῦ Πρωσσικοῦ Ὑπουργείου, ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν μου δὲν περιλαμβάνονται ἐν τοῖς κατα- λόγοις, οὔτε τῶν νεκρῶν, οὔτε τῶν τραυματιῶν.

Τῇ 10ῃ δ' Ἰουλίου μοὶ ἀνηγγέλθη ἴδρυσις νέου Ὑπουργείου ἐν Ἑλλάδι, οὗ μετέσχον ὁ Δελιγεώργης, ὁ Χρηστίδης καὶ ὁ Ἀν- τωνόπουλος. Πρὸς πάντας γράψας ἰδιωτικῶς, ἔλαβον παρ' αὐτῶν ἀπαντήσεις φιλοφρονεστάτας, ἃς μοὶ ἐκόμισεν ὁ υἱός μου Ἀλέξης, ἐπιστρέφων ἐξ Ἀθηνῶν, ἔνθα εἶχεν ἀπέλθῃ ἐπ' ἀδεία.

Ἡ εἰς τοὺς σταθμοὺς τοῦ Βοσπόρου μετακινήσεις τῶν μεγά- λων ἱστιοφόρων πλοίων ἐγίνετο συνήθως διὰ μικρῶν ἀτμοπλοίων ὀυμουλκῶν, διαφόρων ἐθνῶν σημαίας φερόντων, κατ' ἀδειαν τῆς ἐγχωρίου ἀρχῆς· οὐδὲν δὲ τοιοῦτο ὑπῆρχεν Ἑλληνικόν. Συνεν- νοήθην, ἐπομένως, μετὰ τῶν ἐπισημοτέρων ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐμπό- ρων, καί, μετὰ τινὰς ἀντιστάσεις, τῆς ἀδείας ληφθείσης, ἡγοράσθη ὀυμουλκὸν ἀτμόπλοιον ἐν Σύρῳ ναυπηγηθέν, ὃ ἐκαλέσαμεν «Αὔραν». Τὴν δὲ σημαίαν αὐτοῦ συνήρμωσαν καὶ ἐκέντησαν φιλοκάλως τινὲς τῶν πρωτεουσῶν κυριῶν τῆς Ἑλληνικῆς κοινω- νίας, καὶ αὕτη ἦν ἡ πρώτη Ἑλληνικὴ σημαία, ἣτις μονίμως ἐκυμάτει ἐν τῷ Βοσπόρῳ καὶ ἀδιακόπως αὐτὸν διέπλεε.

Ἐντὸς τοῦ μηνὸς δ' ἀπῆλθεν ὁ κ. Bougée καὶ ἔφθασεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ κ. Laguerrière. Ὅτε δέ, καθ' ὃ **Πρεσβευτῆς** (ambassadeur), ἐδέχθη ἐπισήμως παρουσιασθὲν εἰς αὐτὸν τὸ Διπλωματικὸν Σῶμα, πρὸς ἐμὲ ἐδείχθη εὐγενέστατος, εἰπὼν μοι ὅτι γνωρίζει τὴν φήμην μου καὶ τὸ ἔνδοξον (!) μέρος, ὃ διεδραμάτισα ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ὅτι πολλὰ περὶ ἐμοῦ τῷ εἶπεν ὁ κ. Λαβαλέττ. Ὡς δὲ πρὸς τὰ παρόντα πράγματα μοὶ διῆσχυρίσθη ὅτι μόνον ἡ νίκη τῶν Γάλλων δύναται νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰρήνην.

Ἀλλά, κατὰ τὴν 27ην, παρὰ τῷ κ. Βαρβολάνῃ, Πρεσβευτῇ τῆς Ἰταλίας, εἰς μέγα γεῦμα παρακαθήσας, εἰς ὃ ἦσαν κεκλημένοι Ὀθωμανοὶ Ὑπουργοὶ καὶ μεγιστάνες, καὶ πάντες οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πρεσβειῶν, πλὴν τῶν δύο διαμαχομένων, εὖρον γενικὴν ἐπικρα-

τοῦσαν γνώμην, ὅτι σωτηρίας ἐλπίς δὲν ὑπῆρχε διὰ τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων. Ἐπὶ δὲ τοῦ γεύματος ἦλθεν ἡ Αὔρα καὶ ἠγκυροβόλησεν ἐπιδεικτικῶς ὑπὸ τὰ παράθυρα τῆς Πρεσβείας, ἀναπειτάσασα τὴν σημαίαν της εἰς τὴν αὔραν τοῦ Βοσπόρου. Γείτονα δ' εἶχον εἰς τὴν τράπεζαν τὸν Πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου, Κιαμὶλ πασᾶν, χασμώμενον θορυβωδῶς, ὅπερ ἀπεδείκνυνεν ὅτι δὲν διεσκέδαζε πολὺ πλησίον μου, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ὅτι δὲν εἶχε πολὺ ἄβρᾶν τὴν ἀνατροφὴν. Τούτου δὲ καὶ ἄλλα ἔδιδε δείγματα, ὥς ὅτε ἐζήτει νὰ τῷ φέρωσι πάγον, μὴ ὑπάρχοντα εἰς τὴν τράπεζαν.

Τῇ 20 Αὐγούστου ἐτηλεγράφησα τῷ Βασιλεῖ, συγχαίρων διὰ τὴν γέννησιν θυγατρὸς, τῆς νῦν χερειστάτης Μεγάλης Δουκίσσης Ἀλεξάνδρας. Τῇ αὐτῇ δ' ἡμέρᾳ ἡ σύζυγός μου, πληροφορηθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ ὅτι οἱ Πρωῖσσοι προὔτιθεντο νὰ πολιορκήσωσι τὰ Παρίσια, ἀνεχώρησε πανοικὶ εἰς Ὁξωνίαν, πρὸς τὴν ἀδελφὴν της Φηλικίαν, ἀφεῖσα τὴν οἰκίαν, μεθ' ὅλης τῆς διασκευῆς, ὑπὸ τὴν φρούρησιν τῆς ὑπηρετρίας της. Ὅτε δέ, μετὰ τὴν ἐκπολιόρκησιν, εἰσέβαλον οἱ Γερμανοὶ εἰς τὴν πόλιν, εἰς τῶν πρώτων εἰσελθόντων ἦν ὁ ἡμέτερος Ἀριστείδης, καὶ ἔσπευσεν ἀμέσως εἰς τὴν οἰκίαν, ἣν εὗρεν ἀκατοίκητον μὲν, ἀλλὰ σώαν καὶ ἀνέπαφον.

Ὅτε δὲ τροπαιοῦχος ὁ Βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, ἀνηγορεύθη Αὐτοκράτωρ ἐν Βερσαλίαις ὑπὸ πάντων τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας, προκηρυξάσης τὴν ἰδίαν ἐνότητα, πάντα τὰ συνεκστρατεύσαντα Συντάγματα ἔπεμψαν ἀξιωματικούς, ὥς ἀντιπροσώπους, εἰς τὴν μεγάλην καὶ ἱστορικὴν ταύτην τελετὴν, καὶ τὸ τοῦ Μηχανικοῦ, εἰς ὃ ὁ Ἀριστείδης ἀνῆκεν, ἔπεμψεν αὐτόν, ὅπερ ἦν τιμὴ ἐξαιρετικὴ διὰ ξένον.

Ὁ δὲ Πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας, ὃν καὶ ὥς γείτονα καὶ διὰ τὴν σπουδαιότητα τῶν καιρῶν συνεχέστατα ἔβλεπον, συνιδὼν, πόσον μάταιαι ἦσαν αἱ πρῶταί του προσδοκίαι, ἠλπιζεν ἤδη τὴν εἰρήνην ἐκ τῆς περιοδείας τοῦ Θιέρσου εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς· ἀλλὰ τὴν ἐπανάκαμψιν τῆς νομίμου βασιλείας ἔβλεπε πλέον ἀδύνατον, καὶ ἀπηλπίζετο, ἐννοῶν ὅτι ἡ Γαλλία θὰ μείνῃ παραδεδομένη τοῖς δημοκράταις, οἷς ἀπέδιδε τὴν διὰ τοὺς Γάλλους ὀλεθρίαν ἐνότητα τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν.

Ὡς πρὸς τὰς ὑποθέσεις τῆς ὑπηρεσίας, ἐννοῶν ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις, μὴ φοβουμένη ἡμᾶς, μικρὰν ἔδιδε προσοχὴν εἰς τὰς ἡμετέρας ἀπαιτήσεις, ἢ, κατὰ τὸ σύννηθες αὐτῇ, ὑπέσχετο μὲν, ἀλλ' οὐδὲν ἐξετέλει, ἐνόμισα ὅτι συμφερότερον θὰ ἦν ἡμῖν ἂν, ἐν πολλοῖς, συνεδέομεν τὰ ἡμέτερα συμφέροντα μετὰ τῶν συμφερόντων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, δι' ὃ καὶ ἐπρότεινα, πρῶτον μὲν τῷ κ. Elliot, εἶτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις πρέσβεσι, νὰ συνεργώμεθα πάντες κατὰ μίαν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος παρὰ τῷ πρεσβυτέρῳ ἐξ ἡμῶν, καὶ νὰ συζητῶμεν καὶ νὰ συναποφασίζωμεν πάσας τὰς ὑποθέσεις, ὅσαι κοινῶς ἐνδιέφερον πάντας ἡμᾶς. Τὸ μέτρον δ' ἐνεκρίθη, καὶ ἐξετελέσθη, καὶ αἱ συνεδριάσεις ἐγίνοντο ἀνὰ πᾶσαν Παρασκευὴν παρὰ τῷ κ. Ἰγνάνιεφ, πρὸς μέγα ὄφελος τῶν ἀσθενεστέρων, διότι εἶχον ἤδη καὶ τοὺς ἰσχυροτάτους μετ' αὐτῶν συνασπιζομένους.

Μία δὲ τῶν ὑποθέσεων, ἣτις ἰδίως μᾶς ἐνδιέφερε καὶ περὶ ἧς, ἀπὸ τῆς ἐπανόδου μου, δὲν ἔπαυον συσκεπτόμενος καὶ μετὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ μετὰ τῶν ἐπισημοτέρων ἐκ τῶν ὁμογενῶν, ἦν ἡ ἀφορῶσα τὴν ἀξίωσιν τῶν Βουλγάρων τοῦ νὰ ἰδρύνωσιν ἐξαρχίαν μὲν, ὥς εἶπον, πράγματι δέ, ὥς ταχέως ἀπεδείχθη, αὐτοκέφαλον ἐκκλησίαν. Ἡ Πύλη, εἴτε ἀντιπάλους εἰς τοὺς Ἕλληνας θέλουσα νὰ παρασκευάσῃ, εἴτε εἰς ξένους ἐνδίδουσα προτροπὰς, παρεδέχθη τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, καὶ ἐξέδωκε, παρὰ τὸ δικαίωμα αὐτῆς, διάταγμα (Ἰραδέν), κυροῦντα τὰς ἀπαιτήσεις των. Τοῦτο περιήγαγε τὸν Πατριάρχην εἰς θέσιν νὰ παραιτηθῇ. Ἀλλ' ἐγώ, γνωρίζων τοῦ ἱεράρχου τὸν σεβαστὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς εὐγενεῖς προθέσεις, ἀντέστην πάσῃ δυνάμει εἰς τοῦτο, διατεινόμενος ὅτι τοιοῦτο διάβημα θὰ ἔφερεν εἰς παραλυσίαν τὰ ἐθνικὰ πράγματα, ἣτις οὐδόλως θὰ ἐβίαζε τὴν Πύλην εἰς ὑποχώρησιν, ἀλλ' ἴσως μᾶλλον καὶ θὰ ηὐχαρίστη αὐτήν. Πᾶσαν κατέβαλον συγχρόνως προσπάθειαν, ἵνα πείσω τὸν Ἀαλή πασᾶν ὅπως ἀποσύρῃ, ἢ καὶ μεταρρυθμίσῃ τὸν Ἰραδέν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἄντικρυς μοὶ ἠρνήθη, εἰπὼν μοι ὅτι σουλτανικὸς Ἰραδὲς δὲν ἀποσύρεται εἰς τὸ δεύτερον ὅμως συγκατένευσε τέλος, ὅτε διὰ μακρῶν τῷ ἐξήγησα, ὅτι ἡ αὐτοκέφαλος Βουλγαρικὴ ἐκκλησία θὰ ἦν, οὐχὶ τῇ Τουρκίᾳ,

ἀλλ' ἄλλη ἀντιπάλῳ αὐτῇ δυνάμει ὑπηρετική. Συγχρόνως δὲ τῷ ἐξέθηκα ὅτι, ἐνεργοῦσα αὐτεξουσίως ἡ Πύλη εἰς τ' ἀφορῶντα τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, ἀνέτρεπε τὰ ταύτη ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ χορηγηθέντα προνόμια. Ἀμφότερα ταῦτα σταθμίσας ὁ συνετὸς Ἀαλῆς, συνήνεσε νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ διατάγματος, οὕτως, ὥστε τοῦτο νὰ μὴ προέρχεται ἐκ πρωτοβουλίας τῆς Πύλης, ἀλλὰ νὰ μετατραπῇ εἰς κύρωσιν προτάσεως πατριαρχικῆς, διότι τοιαύτην εἶχεν ὑποβάλῃ ἡ Α. Παναγιότης.

Τοῦτο, κατ' ἐμέ, ἂν καὶ δευτερεύοντά τινα συμφέροντα ἄφηνέ πως ἀθεράπευτα, ἦν ὅμως σπουδαῖος τῆς ἐκκλησίας θρίαμβος, διότι δὲν κατέλειπεν αὐτὴν ἔρμαιον αὐθαιρέτου κυριαρχίας τῆς Πύλης, καὶ ἐκύρου τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτῆς ἐπὶ τῆς Βουλγαρικῆς ἢ πάσης ἄλλης ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐν τῇ Τουρκίᾳ, τὸν δ' Ἐξαρχον ἀνεδείκνυνεν ὑποκείμενον τῷ Πατριάρχῃ, καὶ κατὰ πρότασιν αὐτοῦ διοριζόμενον.

Οὕτω λοιπὸν περὶ τοῦ ζητήματος κρίνων, ἐπλήσθην χαρᾶς ἐπὶ τῇ συγκαταθέσει τοῦ Μεγάλου Βεζίρου, καὶ ἀμέσως τοῦ ἵππου μου ἐπιβάς, διότι συνέπεσεν ἔφιππος ἐκείνην τὴν ἡμέραν νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Πύλην, ἔσπευσα ἀπὸ ρυτῆρος εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, νὰ φέρω τὴν μεγάλην ἀγγελίαν εἰς τὸν Παναγιώτατον.

Δυστυχῶς ὅμως εἰς μάτην! Παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ὁ Πατριάρχης οὐδένα ἐδέχετο συμβιβασμὸν καὶ ἀπῆτει τὴν κατὰ λέξιν κύρωσιν τοῦ σχεδίου του, καίτοι ἐν τοῖς κυριωτέροις μικρὸν ἀφισταμένου τοῦ σουλτανικοῦ διατάγματος, μεταρρυθμισθέντος κατὰ τὴν ἐμὴν πρότασιν. Φρονῶ ὅτι, ἂν ἦν ἐνδοτικώτερον τότε διατεθειμένος ὁ Πατριάρχης, ἂν τὸν ἔξαρχον ἐδέχετο παρ' ἑαυτῷ, ὡς ἀντιπρόσωπον ἀλλογλώσσου μέρους τοῦ ποιμνίου του, ὑπὲρ οὗ ὥφειλεν ἐπίσης νὰ μεριμνᾷ, καὶ τὸ ὀλέθριον δὴ λεγόμενον σχίσμα θ' ἀπεφεύγετο, καὶ αἱ σχέσεις μεθ' ὁμοιοπαθοῦς λαοῦ δὲν θὰ ἐδεινοῦντο, ὡς ἐπεμελήθησαν πάντοτε νὰ καλλιεργῶ αὐτὰς μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει φίλου μου Πρέσβεως τῆς Σερβίας.

Τῇ 4ῃ Σεπτεμβρίου μοὶ ἐτηλεγράφησεν ὁ Γενικὸς ἡμῶν Πρόξενος κ. Ἀἰβαζίδης, ὅτι εἰς τῶν κλητῆρων τοῦ Προξενείου ἠπεύθησεν εἰς τὰς διαταγὰς του, ἐκτραπεῖς εἰς ἀπειλὰς, εἰς ὃ ἀντετη-

λεγράφησα νὰ συλληφθῇ· ἀλλ' αὐτὸς κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ· μὴ ἔχων ὅμως ποῦ νὰ καταφύγῃ, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Προξενεῖον. ἐκλείσθη ἐν αὐτῷ καὶ ἐκ τοῦ παραθύρου ἠπεῖλει νὰ καταπυροβολήσῃ ἕκαστον, ὅστις θὰ ἐπλησίαζε. Τέλος δὲ συνελήφθη καὶ ἐπέμφθη δέσμιος εἰς Ἀθήνας, ὅπου, μετὰ τινὰ ἔτη, πρὸς οὐ μικρὰν ἐκπληξίν μου, τὸν ἀπῆντησα, οὐδαμῶς κακίζοντά με διὰ τὸ συμβάν ἐκεῖνο, καὶ ἀξιώσεις ἔχοντα πολιτευομένου, δι' ὃ καὶ ἀποσιωπῶ τ' ὄνομά του, ἵνα μὴ τῷ δυσχεράνω τὸ στάδιόν του.

Τῇ 19ῃ Σεπτεμβρίου μετέβην μετὰ τοῦ κ. Ζήνωνος, ὑπαλλήλου τῆς Διερμηνείας, εἰς τὸ ἐπὶ τῆς Προποντίδος κείμενον χωρίον **Κατόχι**, καὶ διενυκτέρευσα παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ του· τῇ δ' ἐπαύριον, Κυριακῇ, περιῆλθον μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς Κας Ζήνωνος τὰς περικειμένας ὥραιας πεδιάδας, ὥραιας μὲν, ἀλλὰ στερουμένας μερίμνης καὶ καλλιεργείας, μέχρι τοῦ χωρίου τοῦ καλουμένου **Πλάτανος**, ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἐκεῖ θάλλοντος παχυφύλλου δένδρου, παρ' ᾧ σώζονται ἀρχαῖα λείψανα πύλης καὶ πανδοχείου, λεγόμενα τοῦ Βελισαρίου.

Μετὰ τινὰς δ' ἡμέρας ἐν Θεραπείοις ἐπεσκέφθην ἄλλα λαμπρὰ λείψανα ἀρχαιότητος εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας Πιζάνη, δύο προτομὰς Μουσῶν, ὡραιότητος Ἑλληνικῆς ἐργασίας, ἐκεῖ τυχαίως ἀνασκαφείσας, καὶ ἀμελῶς παρερριμμένας καὶ καταπατουμένας παρὰ τὴν εἴσοδον. Ἐρωτήσας δέ, ἂν δὲν θὰ μοὶ ἐπωλοῦντο διὰ τὸ Μουσεῖον τῶν Ἀθηναίων, ὅπου θὰ ἐσώζοντο ἐκ καταστροφῆς, ἢ ἂν δὲν θὰ ἐπείθετο ἄλλως ὁ ἰδιοκτήτης νὰ φροντίσῃ περισσότερον περὶ τῆς διατηρήσεως αὐτῶν, μετὰ λύπης ἐπληροφόρηθην ὅτι ἀμφοτέρω ἦσαν ἀδύνατα. Τί ἀπέγιναν ἔκτοτε ἀγνοῶ.

Ὁ Ὀκτώβριος ἐστὶν ὁ μὴν τῆς ἀπὸ τῶν ἐξοχῶν γενικῆς μετοικήσεως εἰς Σταυροδρόμιον καὶ τὰ ἄλλα κέντρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ τόσον ἡμην εὐχαριστημένος καὶ ἐκ τῆς θέσεως καὶ ἐκ τῆς διασκευῆς τῆς οἰκίας Τιγκίρ, ὥς καὶ ἐκ τῆς προσηνοῦς εὐγενείας τοῦ οἰκοδεσπότη, ὥστε ἀπεφάσισα νὰ διαχειμάσω ἐν αὐτῇ, καὶ ἐκεῖ νὰ περιμείνω τὴν οἰκογένειάν μου, ἣτις ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμὲ μετὰ τοῦ πολέμου τὴν παῦσιν. Εἶχον δ' εὐκόλῳ τὴν μετὰ τῆς Πύλης καὶ τοῦ ἡμετέρου Προξενείου κοινωνίαν διὰ

τῶν πολλάκις τῆς ἡμέρας διαπλεόντων ἀτμοπλοίων, ἐφ' ὧν καὶ πολλοὺς ἀπῆντων τῶν ἐπισήμων ὁμογενῶν, καὶ μετ' αὐτῶν εὐκόλως ἐδυνάμην ἐκεῖ νὰ συνεννοῶμαι περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων.

Τῇ 13ῃ Ὀκτωβρίου, καταβὰς εἰς Φανάριον καὶ διανυκτερεύσας παρὰ τῷ Ἀντωνίῳ Κορομηλᾷ, παρευρέθην εἰς συνεδρίασιν τῆς Ἑλληνικῆς Λέσχης, ἐν ἣ ὁ κ. Σκυλίτσης Ἰσιδωρίδης ἀνέγνω τεχνικώτατα ἐπιτυχεστάτην μετάφρασίν του σκηνῶν τινῶν τοῦ «Μισανθρώπου» τοῦ Μολιέρου, τῇ δὲ 8ῃ Νοεμβρίου εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Σύλλογον, εἰς ὃν παρῆν καὶ ὁ Μουνιφ ἐφένδης, λόγιος Ὀθωμανός, καὶ εἰς Ἰνδός, ἤκουσα διαφόρους πραγματείας ἀπαγγελλομένας, ὧν ἡ μᾶλλον διακεκριμένη ἦν ἡ τοῦ κ. Ἀριστοκλέους «περὶ Καλοῦ καὶ ποιήσεως».

Εἰς Ἀθήνας δ' ἀπῆλθε (τῇ 28ῃ Ὀκτ.) ἐπὶ ἓνα μῆνα διὰ τὰς ἐκεῖ ὑποθέσεις ἡμῶν ὁ υἱός μου Ἀλέξης.

Τῇ δὲ 5ῃ Δεκεμβρίου ἐπῆλθε νέα πάλιν ἀλλαγὴ Ὑπουργείου ἐν Ἑλλάδι, κληθέντος ἐκ νέου τοῦ Κουμουνδούρου εἰς τὴν πρωθυπουργείαν. Τότε δ' ἡ ἐφημερὶς «Βυζαντίς», ἥτις πάντοτε μοὶ ἦν δυσμενής, εἰ καὶ εἰς οὐδεμίαν διετέλουν μετ' αὐτῆς σχέσιν, ἴσως διὰ τοῦτο, ἐδημοσίευσεν ὅτι μετακαλοῦμαι, ἀντικαθιστάμενος ὑπὸ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη. Φαίνεται δ' ὅτι εἶχεν ἀκριβεῖς πληροφορίας ἐξ Ἀθηναίων, ὥς μετὰ μῆνάς τινας ἀπεδείχθη.

Ἐξηκολούθουν δὲ δραστηρίως ἐνεργῶν παρὰ τῷ Πατριάρχῃ πρὸς ἀποτροπὴν τῆς παραιτήσεώς του, πρὸς διάπραξιν ὠφελίμου καὶ συμβιβαστικῆς λύσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος, καὶ πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἀναφυσίσης ιδέας συγκλήσεως **Οἰκουμενικῆς** Συνόδου, διότι, κατὰ τὴν ἐμὴν θεωρίαν, ἦν ἀνέπτυξα τῇ Α. Π., εἰς τοῦτο συνίσταται ἰδίως ἡ ὑπεροχὴ τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας ὑπὲρ πάσας τὰς λοιπὰς χριστιανικάς, ὅτι, ἀπὸ τοῦ καθολικοῦ σχίσματος, ἡ ἡμετέρα ἐπρέσβευσεν ὅτι, παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος μὴ ὄντος πλέον ἡνωμένου, νέα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δὲν ἐδύνατο νὰ συνέλθῃ, ἵνα μεταβάλῃ τι τῶν ταῖς ὀκτὼ Συνόδοις προδεδογμένων καὶ ἔνεκα τούτου ἐστὶν ἡ ὀρθόδοξος, ἡ μόνη τοῖς ἀρχαίοις ἀκλονήτως ἐμμένουσα, ἐν ᾧ αἱ λοιπαὶ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι πολλὰ αὐτογνωμόνως μετέβαλον.

(+) Καὶ τὸν Μέγαν Βεζίρην δὲ συνεχῶς ἔβλεπον, συζητῶν μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν σπουδαιοτέρων ἡμῶν ὑποθέσεων, καὶ πάντοτε μὲ ὑπεδέχετο φιλοφρονέστατα, καὶ αἱ συνδιαλέξεις ἡμῶν ἦσαν φιλικαὶ καὶ συνήθως εὐτράπελοι. Ὅτε ποτε μοὶ παρεπονεῖτο περὶ ἀτόπων τινῶν ἀξιώσεων ἐνὸς τῶν Πρεσβευτῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, — «Θαυμάζω», τῷ εἶπον, «τὴν ὑπομονὴν μεθ' ἧς ἐπιτρέπετε νὰ σᾶς κολαφίζωσιν αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις.

— Καὶ τί, μὲ ἠρώτησε, δυνάμεθα νὰ πράξωμεν;

— Τί; Νὰ ταῖς στρέψῃτε τὴν ῥάχιν καὶ ν' ἀπέλθῃτε εἰς Ἀσίαν, ὅπου θὰ εἰσθε αὐτῶν ἀπηλλαγμένοι, καὶ ὅπου ἔχετε ἀπεραντον στάδιον ἐνεργείας.

— Ἀ! μοὶ εἶπε γελῶν. «Μᾶς συμβουλεύετε λοιπὸν ν' ἀπέλθωμεν εἰς Ἀσίαν καὶ ν' ἀφήσωμεν εἰς σᾶς τὴν Κωνσταντινούπολιν».

Ἄλλοτε τῷ ἔλεγον, ὅτι τὰ αἰσθήματά μου εἰσὶ τόσῳ εἰλικρινῇ ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, ὥστε τῇ εὐχομαι νὰ προικισθῇ ταχέως διὰ Συντάγματος. Ἀλλὰ δὲν ἐφάνη ἐκτιμήσας κατ' ἀξίαν τὴν εὐχήν μου.

Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἐπισκέψεών μου, λόγου ὄντος περὶ τρικυμιώδους τινὸς ἐκδρομῆς τοῦ κ. Ἰγνάτιεφ εἰς τὰς νήσους, μὲ ἠρώτησεν, ἂν θεωρῶ τὸν πρέσβυν τῆς Ῥωσσίας, ὡς ἦρωα τῶν θαλασσῶν.

— Ἀμφιβάλλω, ἀπήντησεν ὁ ἐκεῖ παρὼν καὶ εἰς λογοπαίγνια ἀνεξάντλητος διερμηνεύς μου κ. Ῥαζῆς. «Pour cela il est *trop homme de terre* (*trop pomme de terre*).

— Crû? εἶπε γελῶν ὁ Ἀαλῆ πασᾶς:

— «Συνήθως ὄχι», τῷ εἶπον, «car il paraît qu' on est convenu de ne pas croire à ce qu'il dit».

Ἀντικαταστήσαντος κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸν κ. Δ. Στούρτζαν τοῦ κ. Βαλατσάνου, ὡς ἐπιτετραμμένου τῆς Ῥωμανίας, διὰ μακρῶν συνδιελέχθην μετ' αὐτοῦ, ἀναπτύσσων τὴν γνώμην ὅτι, ἐκ κοινοῦ συμφέροντος, τὰ χριστιανικὰ ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς ἔπρεπε ν' ἀσπάζονται τὴν ὁμόνοιαν καὶ ὁμοπραγίαν, ἀντὶ τῆς ἀντιζηλείας, ἣν ξένοι ἐξάπτουσι παρ' αὐτοῖς, ἵνα τὴν ἐκμεταλλεύωνται. Μοὶ ὁμολόγησε δ' ὁ Ῥωμᾶνος διπλωμάτης ὅτι πληρέστατα παραδέχεται τὸν τρόπον τοῦτο τοῦ σκέπτεσθαι, ὅστις πέπεισμαι ὅτι τότε ἦτον ὀρθός.

